

Прегледни рад

Примљено: 15. 1. 2015.

UDK 37.034:316.722:316.647.5

Ревидирана верзија: 3. 2. 2015.

Одобрено за штампу: 26. 2. 2016.

ВАСПИТАЊЕ ЗА МЕЂУНАЦИОНАЛНУ ТОЛЕРАНЦИЈУ И САРАДЊУ^а

Бранко Јовановић*, Саит Качапор

Универзитет у Приштини, Филозофски факултет, Косовска Митровица,
Србија

* *jovanovicffkm@gmail.com*

Апстракт

У раду се разматрају смисао, улога, циљеви и могућности васпитања младих за међунационалну толеранцију и сарадњу. Указује се на основне проблеме, облике и узроке међунационалне и међурелигијске нетолеранције и конфликта у савременом свету и на неповољно друштвено окружење у коме се млади социјализују и васпитавају. Посебна пажња посвећена је разматрању улоге васпитања и образовања у развијању интеркултуралних и националних вредности као неопходних претпоставки за већи степен међунационалног, међурелигијског и општељудског разумевања, поверења, солидарности и сарадње. Назначени су основни циљеви и принципи стратегије педагошког рада значајни за подручја васпитања мултикултуралности, мултиконфесионалности, културе мира, патриотизма и остваривања људских права и слобода у складу са прокламованим хуманистичким идеалима и вредностима савременог света и наше земље.

Кључне речи: васпитање, толеранција, мултикултуралност, сарадња, вредности.

EDUCATION ON NATIONAL TOLERANCE AND COOPERATION

Abstract

This paper discusses the meaning, the role, objectives and possibilities of education of young people on tolerance and inter-ethnic cooperation. It points to the basic problems, forms and causes of interethnic and inter-religious intolerance and conflicts in the contemporary world and the unfavorable social environment in which young people socialize and educate. Special attention is given to the role of education in the development of intercultural and national values as the necessary preconditions for a

^а Рад је настао у оквиру пројекта *Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција* бр. 47023, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

greater degree of inter-ethnic, inter-religious and universal human understanding, trust, solidarity and cooperation. The main goals and principles of the strategy of pedagogical work significant for the areas of the education of multiculturalism, multiconfessionalism, culture of peace, patriotism and the realization of human rights and freedoms in accordance with the proclaimed humanistic ideals and values of both the modern world and our country are also identified in this paper.

Key words: education, tolerance, multiculturalism, cooperation, values.

МУЛТИКУЛТУРАЛНОСТ ИЗМЕЂУ ПРОКЛАМАЦИЈА И СТВАРНОСТИ

Међунационални, међуетнички и међурелигијски односи и конфликти представљају значајан друштвени проблем у савременом свету. Они имају више нивоа и аспеката: државна национална политика; међунационални односи; међународни мир, слобода, солидарност и развој; васпитни рад школе, породице и других фактора; животна стварност; понашање грађана; поликултуралност и друго. Истраживања и свакодневни живот указују на узнемирујуће појаве међунационалне, етничке и верске нетрпељивости, шовинизма, расизма, мржње, антисемитизма и ксенофобије (*Европска димензија у образовању*, 1997, 50).

У многим земљама савременог света уочљив је несклад између званичне политике и законодавства где се признају и уважавају међунационалне норме и стандарди и свакодневне стварности, етичке свести и понашања, масовне, групне и личне психологије, које неретко карактеришу појаве као што су стереотипи, предрасуде, етноцентризми, национална и верска нетрпељивост и конфликти.

Узроци међунационалних проблема су сложени, бројни и разноврсни (економски, социо-културни, историјски, политички, религијски антагонизми и други). Националистичким утицајима посебно су подложни млади. Они су етноцентрични, испољавају националну дистанцу и анимозитет према једној или више нација и религија. То се објашњава узрасним психолошким особеностима младих: „...млад човек жели да буде снажан и успешан у животу, склон да свет посматра упрошћено (као црно-бело), да дели људе на своје и туђе према националној, религијској и социјалној припадности, жели да припада јачој групи” (Крившенко и Вайндорф-Сысоева, 2005, 202). Млади су непосредни учесници, жртве или сведоци појава, догађаја и схватања који угрожавају вредности мира, слободе, сарадње, солидарности између појединих нација, народа, религија, етничких, културних и других заједница.

У одсуству реалног и објективног тумачења историјских догађаја и савремених односа између појединих држава, народа, религија и култура, пласирају се идеје и схватања која продубљују неразумевање, страх, мржњу и непријатељство. Политичке партије успешно

манипулишу националним, етничким и религијским осећањима својих присталица и потенцијалних гласача. Тај феномен препознао је амерички лингвиста Ноам Чомски, један од најутицајнијих светских интелектуалаца: „Пажњу јавности преусмеравати са важних проблема на неважне. Презапослити јавност поплавом небитних информација да људи не би размишљали и стекли основна сазнања о разумевању света” (Чомски, Н., (2013). Неразумевање, предрасуде, неповерење и непријатељство према онима који не припадају истом националном, етничком или религијском ентитету отежавају поверење, сарадњу, уважавање, толеранцију, пријатељство и уопште прихватање различитости. „Зато је веома значајно питање који су то циљеви интеркултуралног васпитања и образовања и која знања, ставове и вештине треба да поседују грађани како би ефектно функционисали у властитим културним заједницама, али и ван њихових оквира” (Ратковић, В., *Интеркултурално васпитање и образовање*, доступно на: <http://bs.scribd.com/doc/178806966/15-interkulturalno-obrazovanje-i-vaspitanje-doc>. Наша посета: 27. 7. 2014).

Тежње и идеали савременог света изражени су у бројним документима ОУН, УНЕСКО, Европског савета, декларацијама о међународном миру, сарадњи, солидарности, разумевању, развоју и толеранцији. Таква начелна опредељења уграђена су и у уставе савремених држава, која се даље конкретизују у документима о људским правима и слободама, као и просветним документима (законима о образовању и васпитању, наставним програмима и сл.).

Држава, школа и хуманистичка интелигенција и поред јасних декларативних опредељења и уставних начела још увек не налазе довољно ефикасна практична решења за јачање међунационалног и међурелигијског поверења, разумевања, толеранције и сарадње, односно превазилажење међунационалног и међурелигијског неповерења, антагонизама и конфликта. Етнички и религијски стереотипи веома често су испуњени предрасудама, упрошћеним, нетачним, тешко променљивим, широко распрострањеним и у великој мери негативним представама и схватањима према другим народима и религијама. То су етноцентрична схватања која генеришу оспоравање, одбацивање, потцењивање и дискриминисање припадника других етноса, религија и култура.

ЦИЉЕВИ И СТРАТЕГИЈЕ ВАСПИТАЊА ЗА МЕЂУНАЦИОНАЛНУ ТОЛЕРАНЦИЈУ И САРАДЊУ

Међунационална, конфесионална, међуетничка толеранција, разумевање, сарадња и вредности садржани су у идејама о мултиетничности, мултинационалности, мултиконфесионалности, мултикултуралности и интеркултуралности савременог друштва и њего-

вих заједница. Остваривање васпитних задатака који се односе на развијање међунационалне, међуетничке и међурелигијске толеранције, разумевања и сарадње треба разматрати и разумети у сложеном социо-психолошком, правно-политичком и антрополошком контексту остваривања националног и културног идентитета, остваривања циљева културе мира и хуманистичких идеала и вредности савременог света, његове интеграције, сарадње и солидарности.

На значај и потребе државнограђанског васпитања указивао је и велики немачки педагог Г. Кершенштајнер. Он је сматрао да у процесу државнограђанског васпитања ученицима треба објашњавати интересе и задатке државне заједнице и да им у разумљивом облику треба представити организацију и уређење државе (Кершенштајнер, 1939, 449).

Бројни аутори сматрају да је супротстављање глобалног и националног лажна дилема и да аналогно томе етничко и национално не морају бити супротстављени ако је реч о припадницима мањинских етноса у односу на доминантни већински народ (Сузић, 2010). У том смислу, било би значајно обезбедити смањење и својеврсну контролу негативних последица глобализације, чему би требало да допринесе настанак „новог планетарног етичког хуманизма”, који треба да обезбеди „афирмацију и заштиту човека као слободног и стваралачког бића и увиђавању разлика између различитих цивилизацијских центара” (Марковић, 2014: 8).

Све су снажнија залагања научника и експерата који се баве овом проблематиком за успостављање одговарајуће равнотеже између националног, етничког и космополитског идентитета. Аутори упозоравају на танку нит између неговања националних осећања, идентитета и вредности и опасности од њиховог некритичког прерастања у националистичка и шовинистичка осећања, ставове и погледе. Зато се националне вредности не смеју величати на рачун општељудских и вредности других народа. Млади и њихови васпитачи треба да схвате да се „родољубље не сме супротстављати човекољубљу и да се неговање патриотизма мора посматрати у новом културолошком и гекултуролошком кључу очувања духовног идентитета и јединства културног простора” (Митровић, 2010, 94).

Ова питања уско су повезана са схватањима појма патриотизма (љубав према свом народу, језику, држави, историји и култури, односно љубав према домовини). Б. и Ј. Ђорђевић указују на „проширено схватање” појма патриотизма као осећања „свих грађана једне државне заједнице” (2009, 60–63). Уместо некритичког величања сопствене националне или етничке заједнице и неговања љубави искључиво према њој, потребно је развијати љубав и поштовање према човеку и према човечанству уопште. Тек у таквом вредносном окружењу припадници већинског народа имаће више разуме-

вања и уважавања за припаднике мањина, а припадници мањина ће схватити и право и дужност поштовања и исказивања позитивних ставова према интересима, вредностима, култури и остварењима државе у којој живе.

У савременим условима све више се исказује потреба за развијање *концепције поликултурног васпитања*. Ова концепција разматра могућности прилагођавања човека различитим вредностима у ситуацијама различитих култура, узајамно деловање људи с различитим традицијама, оријентацију на дијалог и одрицање од културно-образовног монопола у односима различитих нација и народа. Реализација идеја поликултурног васпитања усмерена је на изграђивање животне атмосфере у којој би било који човек себе доживљавао не само сином своје земље већ и грађанином света, чувао не само културу свог народа него и културу других народа и, према томе, уважавао право друге личности на слободан културни развој. „Реализација ове концепције доводи младе до схватања постојања других стилова живота, вредности и култура који имају исто право постојања и развоја као и сопствени” (Крившенко, 2005, 205).

Велике промене у традиционалном начину живота намећу потребу бољег међусобног упознавања и уопште упознавања света. Незоставно се намеће задатак учења „живети заједно ширећи своја знања о другима, њиховој историји, традицији, начину мишљења”. Све већа међузависност биће и у будућности, те је због тога нужно остваривање пројекта заједничког живота и мирно решавање конфликта у духу вредности поштовања плурализма, узајамног разумевања и залагања за мир (Делор, 1996, 87). Учење за заједнички живот један је од четири основна стуба савременог образовања. Образовање младима треба да помогне у „трансформацији у солидарности у коју се добровољно улази. На крају, оно мора омогућити људима да разумеју себе, али и да разумеју друге помоћу бољег схватања света” (Делор, 1996, 40).

Глобализација и национално васпитање нису супростављене категорије. „Оно што су универзалне вредности читавог човечанства, што је заједничко различитим културама и што је нов квалитет заснован на том прожимању општа резултанта интеркултуралног дијалога међу различитим нацијама кроз национално васпитање деце и омладине интериоризоваће се у вредносни систем сваког младог Србина и сваког Француза, Енглеца, Немца, Италијана, Руса итд.” (Шуваковић, 2010, 140–141).

Остваривање циљева и вредности међунационалне толеранције и сарадње (МТС) најчешће се разматра у оквиру реализације наставе грађанског васпитања, садржаја друштвеног васпитања и васпитања за културу мира. С обзиром на сродност, међусобну условљеност и повезаност категорија, циљева и вредности које се означа-

вају појмовима *национални идентитет, културни идентитет, мултикултуралност, мултиетничност, мултиконфесионалност, култура мира, толеранција, разумевање, хуманизам, слобода, одговорност* и др., реч је о усвајању и развијању знања, ставова, убеђења, погледа, вредности, компетенција и понашања, те деловања у складу са њима. Знања, разумевање смисла, значаја, потреба и вредности МТС представљају основу, односно темељ за развијање одговарајућих ставова, уверења, убеђења и вредности садржаних у МТС и развијање одговарајућих облика деловања и понашања у свакодневним практичним животним околностима.

Ученици на одговарајући начин треба да схвате суштину и циљеве неонацистичких, неофашистичких, расистичких, националистичких, антисемитских, шовинистичких идеологија и покрета и сву њихову погубност по слободу, самосталност и развој заједница и појединаца према којима је њихово деловање усмерено. Млади треба да схвате и прихвате потребе и значај очувања националног, културног и религијског идентитета своје, али и сваке друге заједнице, као и смисао заштите и остваривања људских права и слобода, вредности очувања мира, сарадње и солидарности у односима између појединих држава, народа и региона и света уопште. У процесу образовања и васпитања пуну пажњу треба обратити и на нужност даље економске, технолошке, информатичке, културне и сваке друге повезаности света, као и опасности од губљења сопственог суверенитета, идентитета и самосталности у условима некритичког и наметнутог прихватања глобалистичких тенденција. У контексту ових знања ваља нагласити неопходност критичког прихватања појава, процеса, мера и решења којима се шире могућности за очување мира, слободе, сарадње и остваривања људских права и слобода.

Однос појединачно–посебно–опште потребно је објашњавати и илустровати на примерима великих достигнућа појединих нација, народа и религија у науци, култури, техници, технологији и уметности. Које и колико данас припадају, на пример, Платон, Леонардо да Винчи, Хегел, Њутн, Ајнштајн, Тесла, Толстој, Бетовен и други великани науке, филозофије, уметности? Величином свога дела и својом генијалношћу они припадају истовремено и својој земљи, народу, култури, епохи, али и науци, култури и уметности човечанства. Њихово дело и стварање има универзални смисао, значај и вредност. На оваквим и сличним примерима може се објаснити човекова истовремена припадност различитим заједницама, чак и епохама, што не значи поништавање њиховог особеног националног, културног и сваког другог идентитета. Садржаји хуманистичких вредности које се односе на доброту, љубав, разумевање, уважавање вредности човека, солидарности, љубави према ближњим, духовности и моралности уопште налазе се и у религијским учењима.

Мултиетничност, мултиконфесионалност, солидарност, разумевање, толеранција, отвореност, пријатељство, сарадњу у свом окружењу и савременом свету млади треба да разумеју, прихвате и усвоје као вредности, ставове, норме, оријентације, циљеве и идеале у својим схватањима, деловању и понашању. Реч је о томе да млади буду не само способни и спремни да се на одговарајући начин односе према онима који су различити од њих у погледу етничке, националне и религијске припадности већ и да знају и *зашто* тако треба да се понашају и делују. То се може постићи објашњавањем, аргументацијом, чињеницама, примерима, расправама, дискусијама, указивањем на последице које проистичу из супротних схватања, деловања и понашања, а које су се догађале или се догађају у савременом свету. Младе на пригодан начин ваља суочити са питањем шта је алтернатива МТС. Рационалан одговор несумњиво мора бити: неспоразуми, неповерење, конфликти, мржња, одбацивање других, изолација, непријатељства, губитак мира, слободе, сигурности и перспективе развоја – враћање точка историје уназад и поништавање цивилизацијских тековина и универзалних хуманистичких вредности.

Изградња *културе међунационалне толеранције и сарадње* према схватању савремених експерата (Делор, 1996, Мајор, 1997, Branson, 2002, Кришенко, 2005, Коджаспирова, 2010, Schmidt, 2012, Kesler, 2012, Erikson, 2014) подразумева континуиран и плански осмишљен педагошки процес усмерен на: развијање осећања љубави и поштовања према човеку као највећој вредности, независно од његове етничке, националне, конфесионалне, расне и било које друге припадности; развијање способности за разумевање значаја и вредности слободе, мира и сарадње међу различитим људима, народима, нацијама, културама и религијама; развијање вештине сарадње са другима; развијање способности за конструктивно решавање конфликта; развијање толеранције, солидарности, саосећања и алтруизма; изградњу склада између индивидуалних, колективних, националних и општељудских вредности и норми; формирање схватања о неопходности уважавања светског културног наслеђа и развој националног и културног идентитета.

Остваривању циљева *космополитског васпитања* значајно могу допринети активности усмерене на: формирање свести о објективним противречностима, проблемима и свеопштој повезаности света, његових народа, култура и религија и свести о нужности доприноса сваког појединца за њихово превазилажење, очување и даљи развој света; развијање схватања о јединству и повезаности патриотизма, интернационализма, међунационалне, расне и верске толеранције и сарадње у решавању општељудских задатака; успостављање контакта и сарадње између младих свих земаља у циљу заједничке борбе за мир, очување окружујуће средине и сарадње у

области науке, технологије, културе; формирање глобалног општељудског мишљења како би се превазишла незаинтересованост, равнодушност и пасивност у погледу за решавање општељудских и општесветских проблема (Коджаспирова, 2010, 326–327).

Култура међунационалне сарадње схвата се као општа узајамна повезаност људи и њихова сарадња која подразумева: уважавање човековог достојанства; развој особина као што су мудрост, добронамерност, толеранција, великодушност; осећање мере у општењу са другим људима; умеће превладавања конфликта; правилан однос према језику, култури, традицији и обичајима других; претварање моралних знања у деловање – понашање; управљање својим понашањем, потребама и усаглашавање са другима; утврђивање моралних норми својим примером (Крившенко; Вайндорф-Сысоева, 2005, 205).

Ученици треба да схвате да појединци не могу увек и само по својој вољи бирати средину у којој ће живети и радити, као ни учитеље, лекаре, сараднике, руководиоце и друго. Појединци најчешће живе и раде у мултиетничким и мултиконфесионалним заједницама, срединама, радним организацијама и тимовима где је неопходна одговарајућа култура међусобног уважања, општења и сарадње. Млади треба да имају развијену свест о значају и неопходности МТС за појединце, етнос, нацију, религију, свет и њихов развој и схвате да МТС не значи одрицање, поништавање или угрожавање сопственог националног, етничког, верског или културног идентитета.

Рационална компонента схватања, разумевања суштине, смисла, значаја и неопходности идеја, вредности, понашања и деловања у складу с идејама и начелима МТС је нужна, али недовољна. Потребна је и искуствено-емотивна и непосредна вољно-делатна активност на овом плану како би се превазишла само информативно-формална знања о суштини ових појава и идеја.

Млади треба да схвате да понашање и деловање појединца, осим личног значаја, има и шири друштвени значај у смислу испуњавања људских дужности, права, слобода и обавеза према другим људима и заједницама којима појединац припада. Понашање и деловање појединца мора бити сагледано, мотивисано и схваћено у релацијама ЈА–ТИ–МИ (појединац – други људи – заједница).

МТС је неопходна за садржајну и одговорну сарадњу, разумевање, међусобно уважавање, остваривање заједничких акција и програма. То подразумева и одговарајућа знања, способности, односно компетенције као што су, на пример, знање језика других, познавање и уважавање културних и других специфичности, поштовање других гледишта и вредности, способност кооперације, сарадње, тимског рада и отвореност за другачија схватања. То су истовремено и неопходне претпоставке за слободан, садржајно богат и друштвено одговоран живот, рад и деловање у национално, етнички и религијски мешовитим срединама и друштвима.

У развоју МТС у значајној мери може помоћи афирмација принципа и вредности општељудског морала, као што су: истинољубивост, праведност, марљивост, доброта, патриотизам, једнакост, радиноћ, као и осмишљавање веза између људских права и грађанских одговорности (Јармаченко, 1995). У васпитању за МТС ваља полазити од хуманистичке оријентације која човека проглашава највећом вредношћу на земљи и која решава проблеме „човек и свет” и „човек и човек” на основама општељудских вредности. У том смислу, главна оријентација педагошког процеса треба да буде ка развоју личности. При томе, што складније буде општекултурно, друштвено-морално и професионално развијање личности, тиме ће човек бити слободнији и креативнији у реализацији културно-хуманистичке функције (Глейзер, 1996, 93–104).

У основи, ученицима треба објашњавати, у складу са њиховим узрастом и могућностима схватања, шта, како и зашто људе и народе спаја независно од њихове етничке и верске припадности; које су њихове заједничке егзистенцијалне и социјалне потребе; каква је човекова природа; шта човека одваја од других бића; која су његова генеричка својства; зашто су људи природно упућени на међусобну помоћ, солидарност и сарадњу; шта би се догодило када би изостала међусобна помоћ и сарадња између људи као појединаца и њихових заједница; која су природна права човека; која права се уставима и законима гарантују појединцима и њиховим заједницама; да су људска права универзална и недељива и да оно што припада *теби и твојој заједници припада и сваком другом појединцу и његовој заједници*.

Ученици треба да увиде, схвате и закључе да без обзира на бројне различитости, сви људи имају и заједничке потребе, интересовања, очекивања, жеље и идеале. Сваки човек жели мир, слободу, срећу, здравље, породицу, благостање, извесност, сигурност и развој. Природна је упућеност човека на разумевање, помоћ, подршку и солидарност. Живот сваког појединца и његов развој незамислив је без помоћи, подршке, разумевања и солидарности других људи и заједница којима припада. Свакој заједници, етносу, групи, породици и појединцима који су затворени у свој систем вредности и који нису спремни за сарадњу прети самодовољност, изолација и гетоизација, што у крајњем случају води конзервативизму, заостајању и социјалној искључености. Из таквог односа постепено се формирају и учвршћују негативни стереотипи према људима и заједницама који припадају другом етносу, култури или религији. Тако се постепено, али неповратно, губи кохезивно социјално, културно и економско ткиво, циљеви и вредности које повезују свет у глобалну целину.

*УЛОГА ШКОЛЕ У РАЗВОЈУ МЕЂУНАЦИОНАЛНЕ САРАДЊЕ
И ТОЛЕРАНЦИЈЕ*

У свету су све присутнија настојања која указују на потребу концепције наставе усмерене на човечанство која ће младима омогућити да стекну смисао за човечанство истовремено са смислом за национално (Мајор, 1997, 79).

У процесу васпитања МТС школа је дужна да младима разјасни суштину, изворе, смисао, циљеве, облике и опасности националистичких, шовинистичких, нацистичких и фашистичких идеологија, као и смисао, начела и циљеве хуманистичких, универзалних, општељудских и националних вредности. Ако то не учини школа на научним основама и у складу са хуманистичким принципима, онда ту улогу могу преузети мање компетентни и добронамерни фактори који ће те појаве објашњавати у складу са својом филозофијом, интересима и циљевима.

С обзиром на снажне утицаје бројних ваншколских фактора, школа има ограничене могућности утицаја на развој МТС. Међутим, та околност је не ослобађа од одговорности да на овом плану остварује своју мисију и да постане значајан чинилац у усвајању и промовисању циљева и вредности МТС. Осим тога што је по дефиницији најодговорнији чинилац развоја МТС, школа треба да тежи да постане и најутицајнији. Уколико она то није, онда други фактори преузимају ту улогу и остварују је не у складу са хуманистичким циљевима, него са сопственим циљевима и интересима, који, као што је познато, нису увек у складу са прокламованим циљевима васпитања и образовања, односно начелима савременог друштва. Васпитна функција савремене школе је занемарена (Поткоњак, 2013; Бранковић, 2013). Следствено томе, смањује се и њен утицај на развој МТС. Ново је и врло значајно питање у којој мери су школе и наставници оспособљени да остварују овако комплексне и значајне циљеве и вредности МТИ.

Остваривање задатака који се односе на МТС је педагошки веома захтеван процес који проблемски припада подручју друштвено-моралног васпитања. Да би се овако сложени, значајни, бројни и актуелни задаци МТС успешно остваривали, нужно је овом проблему приступити студиозно и у складу са савременим системским приступом у остваривању програма васпитног рада (Јовановић, 2005). Школа треба да пређе са декларативног нивоа о значају, потреби и циљевима МТС на педагошки ниво (конкретан, осмишљен, практичан, континуиран, систематски и плански) остваривања задатака МТС. Тиме се избегавају хаотични, импровизаторски и кампањски приступ и дисконтинуитет у остваривању пројектованих задатака.

Наставници и сарадници у школи треба да буду свесни и уверени у важност, значај, смисао, циљеве и вредности МТС, да буду

узнати са природом ових феномена и оспособљени за реализовање педагошке стратегије и технологије пројектованих задатака МТС. Програми развоја МТС треба да буду диференцирани и прилагођени условима, могућностима и специфичностима сваке школе, разреда и одељења, као и социо-културном окружењу школе. Појаве у вези са МТС потребно је стручно дијагностификовати, пратити и с тим у вези осмишљавати програме њиховог реализовања и евалуирања.

Наставници и сарадници морају, с обзиром на актуелност и значај адекватног педагошког реализовања задатака и програма МТС, имати и развијене компетенције за њихово остваривање. Сваки педагошки радник дужан је да личним примером покаже и промовише националну самосвест, понос, патриотизам, знање културе (националне и светске), али истовремено с тим и идеје и стандарде садржане у документима ОУН, УНЕСКО и другим документима којима се афирмишу потребе развијања културе мира, сарадње, толеранције, солидарности, поштовања људских права и слобода (Крившенко; Вайндорф-Сысоева, 2005, 203).

Школа треба да негује и „живи” вредности и начела МТС, као што су: слобода, хуманост, доброта, солидарност, толеранција, отвореност, демократичност, социјални активизам и сл. Ове вредности и начела треба да се свесно, континуирано и плански подстичу, развијају, актуелизују, обогаћују и промовишу у свакодневной пракси васпитнообразовног рада и живота ученика у школи. Стручни органи школе, заједно са ученичким заједницама и њиховим представницима, треба да прате, анализирају и вреднују успешност и проблеме остваривања програма и задатака МТС и с тим у вези доносе одговарајуће педагошке и друге мере којима се постиже већа ефикасност и квалитет.

За успешну реализацију задатака васпитања за МТС могу бити веома инструктивне препоруке које наводи Кукушин (2005), а које се односе на: измене садржаја васпитања у смислу његовог допуњавања етнокултурном и планетарном компонентом, промену парадигме школског образовања (одрицање парадигме знања, а актуелизација хуманистичке парадигме); садржаје и облике рада у ваннаставним активностима у којима треба да буду заступљени садржаји којима се промовишу циљеви и вредности МТИ (фестивали, изложбе, вечери, приредбе и смотре националне – народне, етничке уметности, стваралаштва, обичаја; школско обележавање народних празника); укључивање у општешколска удружења и родитељске савете с циљем ангажовања у остваривању програма МТС; обогаћивање наставних планова и/или садржаја образовања новим наставним дисциплинама или програмским садржајима као што су: „музички фолклор”, „култура нашег краја као део националне културе”, „историја наше државности”, „национална, породична и државна култура”, „етногра-

фија”, „екологија човека”, „култура и исхрана народа света”, „човек и космологија”, „математика као део светске културе”, „етичке вредности светских религија” (Кукушин, 2005, 153–154).

У школи постоје значајне могућности за организацију различитих облика и активности које могу допринети реализацији задатака МТС. У ове облике и активности веома је значајно ангажовање што већег броја ученика припадника различитих националних, етничких и религијских ентитета. Оне доприносе њиховом бољем упознавању, разумевању, сарадњи, поверењу, отклањању заблуда, стереотипа и предрасуда. У том смислу, школа може организовати и бројне активности којима се представљају и афирмишу особености сваке посебне етничке групе, народа, или конфесије, као и примери сарадње, солидарности и заједничких остварења људи различитих раса, нација, култура и религија. Школа може успоставити низ различитих облика сарадње са школама које имају другачији национални, етнички или конфесионални састав ученика (заједничке приредбе, изложбе, акције солидарности, посете, братимљења, спортски сусрети, дописивање, разговори путем друштвених мрежа, видео-конференција и слично).

ЛИТЕРАТУРА

- Аврамовић, З. (2012). Културни идентитет између чувања и губљења [Cultural Identity Between Keeping and Losing]. У Зборнику радова: *Школа као чинилац развоја националног и културног идентитета и проевропских вредности*, Јагодина: Педагошки факултет, стр. 47–60.
- Branson, M. S. (2002). Savremeni izazovi građanskog vaspitanja [Contemporary Challenges of Civil Upbringing]. U: *Demokratija i ljudska prava*. Sarajevo: Civitas Bosne i Hercegovine.
- Глейзер, Г. Д., (1996). Цели общего образования в современом мире, у: *Иновацији и традиција в образованији*. Белград: Асоцијација учитељских факултетов Србији и Росискаја академја образования.
- Гајић, С. (2009). Културни идентитет и културна политика [Cultural Identity and Cultural Policy]. У *Изазови европских интеграција*, часопис за право и економију европских интеграција, бр. 7. Београд, стр. 27–39.
- Делор, Ж. (1996). Образовање-скривена ризница: УНЕСКО: *Извештај Међународне комисије о образовању за 21. век* [Education – A Hidden Treasure: UNESCO: The Report of the International Committee on Education for the 21st century]. Београд: Министарство просвете Републике Србије, Сектор за истраживање и развој образовања.
- Европска димензија у образовању* [European Dimension in Education]. (1997). Београд: Министарство просвете Републике Србије.
- Ђорђевић, Б., Ђорђевић, Ј. (2009). *Савремени проблеми друштвено-моралног васпитања* [Contemporary Issues of Socially Moral Upbringing], Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине, Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Živeti zajedno: razičitosti i slobode u Evropi 21. veka (2012). [Living Together: Differences and Freedoms in the 21st century Europe]. Izveštaj grupe uglednih ličnosti Saveta Evrope. Beograd: Savet Evrope.

- Илика, А. (2005). Педагогија интеркултуралности као хуманистичка творевина [Pedagogy of Interculturality as a Humanistic Product]. У: Зборнику радова: *Савремене концепције, схватања и иновативни поступци у васпитно-образовном и наставном раду и могућности примене у савременој школи*, Нови Сад: Савез педагошких друштва Војводине.
- Јармаченко, М. Д. (2012). Нови приступи васпитању деце и омладине у савременим условима [New Approaches to Child and Youth Upbringing in Contemporary Conditions]. У С. Крњајић (ур) *Моралност и друштвена криза*. Београд: Институт за педагошка истраживања, стр. 169–174.
- Јовановић, Б. (2005). *Школа и васпитање* [School and Upbringing]. Београд: Едука.
- Јовановић, Б. (2012). Улога школе у развијању националних и проевропских вредности [The Role of School in the Development of National and Pro-European Values]. У Зборнику радова: *Школа као чинилац развоја националног и културног идентитета и проевропских вредности: образовање и васпитање – традиција и савременост*. Јагодина: Педагошки факултет, стр. 75–88.
- Јовановић, Б., Парлић, Ј., (2011). Улога наставе у остваривању циљева националног и интеркултуралног васпитања [The Role of Teaching in Achieving the Goals of National and Intercultural Upbringing]. У Зборнику радова: *Настава и учење: стање и проблеми*. Ужице, Учитељски факултет, стр. 149–164.
- Качапор, С. (2013). *Теме из педагогије* [Topics from Pedagogy], Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини.
- Кершенштајнер, Г. (1939). *Теорија образовања* [Theory of Education]. Београд: Г. Кон.
- Коджаспирова, Г. М. (2010). *Педагогика: учебник* [Pedagogy: Pupils' Book]. Москва: КНОРУС.
- Крившенко, Л.; Вайндорф-Сысоева, М. (2005). *Педагогика* [Pedagogy]. Москва: Проспект.
- Кукушин, В. С. (2005). *Теорија и методика учења*. Ростов н/Д: Феникс.
- Levin, H.; Rumberger, R. (1995). Education, work and employment in developed countries: Situation and future challenges. *Educational Planning: The International Dimension*.
- Pglia, E. (1987). Commentaires sur les differences culturelles. *Education Multiculturelle, Paris*.
- Perti, A., (1995). *Interkulturalni odgoj i obrazovanje* [Intercultural Upbringing and Education] Zagreb, Educa.
- Major, F. (1997). UNESCO, *Ideal i akcija: Aktuelnost jednog vizionarskog teksta* [Ideal and Action: Actuality of a Visionary Text]. Београд: Zavod za Međunarodnu prosvetnu, naučnu, kulturnu i tehničku saradnju i Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Марковић, Д. Ж. (2014). *Људска права и глобализација* [Human Rights and Globalization], Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини.
- Митровић, Јб. (2010). Геокултурна парадигма, национално васпитање и идентитет у ери глобализације [Geocultural Paradigm, National Upbringing and Identity in the Era of Globalization]. У: Зборнику радова *Могућности националног васпитања у време глобализације*. Врање: Учитељски факултет, стр. 81–98.
- Mladenović, U. i J. Knebl (2000). Vrednosne orijentacije i preferencije stilova života adolescenata [Value Orientations and Preferences of the Adolescents' Lifestyles], *Psihologija*, 3–4, 435–454.
- Поткоњак. М. Н., (2013). Недопустиво је и неприхватљиво занемаривање и изостављање васпитне компоненте у стратегији развоја образовања у

- Србији (СРОС) до 2020. године [Neglecting and Eliminating the Component of Upbringing in the Strategy of Education Development in Serbia until 2020 is inadmissible and unacceptable] у: *Васпитни рад школе и наставника*, Београд: Српска академија образовања.
- Ратковић, В., Интеркултурално васпитање и образовање [Intercultural Upbringing and Education]. Доступно на: <http://bs.scribd.com/doc/178806966/15-interkulturalno-obrazovanje-i-vaspitanje-doc>. [наша посета: 27. 7. 2014]
- Сузић, Н. (2010). Глобално насупротив националном васпитању: лажна дилема [Global vs National Upbringing: False Dilemma.]. У Зборнику радова: *Могућности националног васпитања у време глобализације*. Врање: Учитељски факултет, стр. 51–66.
- Чомски, Н., (2013). *Десет стратегија манипулације људима* [Ten Strategies for Manipulating People]. Доступно на: <http://www.byka.com/novost/15833/> [наша посета 22. 8. 2014]
- Шуваковић, У., (2010). Национално васпитање – пут усвајања глобалних и националних вредности [National Upbringing – the Road to Accepting Global and National Values], У зборнику радова: *Могућности националног васпитања у време глобализације*. Врање: Учитељски факултет, стр. 130–144.

EDUCATION AS A MEANS OF PROMOTING INTER-ETHNIC TOLERANCE AND COOPERATION

Branko Jovanović, Sait Kačapor

University of Pristina, Faculty of Philosophy, Kosovska Mitrovica

Summary

The development of the culture of inter-ethnic tolerance, understanding and cooperation is one of the most important objectives of contemporary upbringing. Its implementation should achieve: the integration of personality into the national and global culture; development of the awareness and necessity about the importance of mutual understanding, tolerance, solidarity and cooperation between people and nations of different ethnic, national, social, racial and cultural backgrounds; development of cultural and national identity and values contained in the ideas of interculturalism, multiethnicity and multiconfessionalism; the development of a culture of peace; development of the awareness of the importance of respect for human rights and freedoms; adoption of humanistic and democratic values, aspirations and principles of the modern world; opposition to racist and extremist ideologies, beliefs and actions which the modern world faces.

In the process of education and upbringing, young people need to adopt adequate knowledge, attitudes and values that will enable them to fully realize and understand: the needs and purpose of inter-ethnic and religious tolerance, understanding and cooperation, as necessary preconditions for the preservation of freedom and peace development of each entity, nation, man, or mankind in general; that there are forces, movements and organizations in the modern world that encourage and carry out racial, national, ethnic and religious intolerance, hatred, discrimination, hostility and conflicts, which represent the most direct threat to peace, cooperation and free develop.